

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Friedrich August von Hayek – významná
osobnost evropské vědy**

Petra Bryxová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Friedrich August von Hayek – významná
osobnost evropské vědy**

Petra Bryxová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Nikolaj Demjančuk CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, červen 2012

.....

Poděkování:

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Nikolaji Demjančukovi CSc. za vedení mé bakalářské práce, za jeho trpělivost, ochotu, přínosné nápady i kritické připomínky, za čas a zájem, který mi věnoval při konzultacích.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	ŽIVOT A DÍLO F. A. HAYEKA	3
3	HAYEKOVO ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ POJMU SPOLEČNOST	5
3.1	Pojem spravedlnost	6
4	RAKOUSKÁ ŠKOLA, JEJÍ VZNIK A VÝVOJ	7
5	VZTAH F. A. HAYEKA A K. R. POPPERA	10
5.1	K. R. Popper vs. F. A. Hayek	11
6	CESTA DO OTROCTVÍ	16
6.1	Nejvyšší hodnoty	19
6.1.1	Svoboda	19
6.1.2	Rovnost	20
6.1.3	Spravedlnost	20
7	SOUKROMÉ PENÍZE: POTŘEBUJEME CENTRÁLNÍ BANKU?	21
7.1	Hayekův nástin praktického návrhu	22
7.2	Dopady státního monopolu emise peněz	23
7.3	Záruka konkurence kvalitních měn	23
7.4	Udržení kvalitní měny	24
7.4.1	Inflace a deflace	26
7.4.2	Zrušení centrálních bank a národních měn	26
8	ZÁVĚR	29
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	31
10	RESUMÉ	33

1 ÚVOD

Jak je patrné již ze samotného názvu bakalářské práce, téma Friedrich August von Hayek představuje tohoto myslitele jako jednu z nejvýznamnějších osobností evropské vědy 20. století. V práci reflektuji jeho názory z oblasti ekonomie a filosofie, zaměřuji se na výrazný přínos jeho prací, které odrážejí hlavní Hayekovy celoživotní ideje a postoje. Cílem práce je představit a interpretovat dílo F. A. Hayeka, přiblížit situaci v Rakousku po první světové válce a zároveň stav některých ekonomických a filosofických koncepcí, které ovlivnily mnohé jeho názory a podnítily ho v jeho dalším vlastním hledání. Svou práci jsem koncipovala na rozdělení tohoto tématu do pěti hlavních kapitol a dalších podkapitol. V práci vycházím z několika použitých metod, zejména z interpretace, komparace a analýzy. Práce by měla odrážet Hayekovy stěžejní myšlenky, na kterých postavil své učení, analyzovat dvě hlavní vybrané práce, které považuji za klíčové v jeho životě a dále rozebrat vybrané názory, které posléze ovlivnily debaty mnohých politiků, filosofů a ekonomů v posledních desetiletích.

Úvodní kapitola „Život a dílo F. A. Hayeka“, je věnována životu a dílu tohoto teoretika. Zaměřuji se v ní na jeho působení v oblasti společenských věd, přiblížím učení Ludwiga von Misesa, jehož myšlenky výrazně ovlivnily další Hayekovu cestu. Za důležité považuji zmínit životní události, které Hayeka potkaly.

V druhé kapitole, zaměřené na pochopení a významu pojmu společnost, objasňuji hlavní důvody, proč viděl ve své době podobu společnosti jako naprosto mylnou, v čem viděl nápravu a jaké požadoval změny. Jako podstatné vidím také problém uchopení sociálního života a tím související pojem racionální konstruktivismus, který v této kapitole vysvětluji. S tím souvisí a podkapitola, která následuje. V té se zaměřuji na rozbor pojmu spravedlnost, takovou, jak ji Hayek ostře kritizoval, v čem viděl její naprostou společenskou bezpředmětnost a zbytečnost. Součástí této myšlenky je i má analýza morálního a sociálního jednání, stejně tak i objasnění nepředvídatelnosti

následků lidského chování, jež Hayek vnímá jako typický příklad teorie spontánního řádu.

Následující, tedy třetí kapitola a její obsah jsou klíčové v celém životě F. A. Hayeka, hovořím v ní o Rakouské ekonomické škole, která značně ovlivnila tuto osobnost. Úvodem objasňuji okolnosti jejího vzniku, přibližuji mnohé významné osoby této školy, které přispěli svým učením pro mnohé další generace a učence v oblasti nejen ekonomické. Již při výběru závěrečné práce jsem chtěla své poznatky o této škole rozšířit, tato kapitola mi pomohla k prohloubení mých vlastních dřívějších informací a ukázala mi nové názory a fakta.

S tím souvisí také kapitola další, kde přibližuji život a myšlení jedné z významných postav filosofie, Karla Raimunda Poppera, jeho učení a myšlenky, které byť až po setkání v dospělém věku velmi ovlivnily F. A. Hayeka, stejně tak ale i jeho samotného, zásadně pak dílem Cesta do otroctví, které zde také rozebírám. Oba autoři ve svých dílech apelovali na tehdejší duchovní proudy, které odsuzovali a neviděli v nich žádný zásadní posun vpřed.

Stěžejní kapitola „Cesta do otroctví“, kde přibližuji hlavní myšlenky a názory rakouského autora, je klíčovou v celé práci. Myšlenky této knihy jsou aktuální i v dnešní době, staly se zásadními pro další autory. Samotný Hayek viděl knihu jako reakci na své debaty a diskuze, které vedl s mnohými kolegy, politiky, filosofy a ekonomy. Dílo je vyvrcholením jeho učení, bylo odlišně přijato a různě chápáno jednotlivými státy. Dle jeho vlastních slov je kniha politická, mj. v ní varuje před snahou okamžitého odstranění jakékoliv formy totalitní společnosti. V několika podkapitolách uvádím klíčové body, které kniha obsahuje a které považuji za důležité.

V poslední kapitole, „Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?“, považuji za důležité přiblížit také vrchol Hayekových ekonomických myšlenek prostřednictvím tohoto díla. V několika podkapitolách nastíním jeho zásadní myšlenky, které odhalují zcela nová tvrzení a zjištění.

Tato práce se snaží postihnout a interpretovat klíčové ideje významné osobnosti, která ovlivnila své nástupce v několika důležitých

oblastech. F. A. Hayek přinesl jako velký obhájce liberálních myšlenek mnohé nové metodologické poznatky, které v práci uvádím a analyzuji. Bakalářská práce nemůže vyčerpat všechna dostupná fakta a poznatky o tomto mysliteli, ale podává ucelený přehled o člověku, nesmiřitelném odpůrci socialismu, centrálního plánování a kolektivistické ideologie, který díky svým názorům připravil cestu pro mnohé své následovníky.

2 ŽIVOT A DÍLO F. A. HAYEKA

V úvodu první kapitoly, která se bude zabývat životem tohoto vídeňského rodáka (1899 - 1992), přiblížím jeho osobnost jako významnou postavu 20. století, osobnost teoretika liberalismu a odpůrce socialismu, který svá myšlení a názory postavil na myšlenkách rakouské národohospodářské školy.

Friedrich August von Hayek se narodil 8. května 1899 do rodiny významných vídeňských intelektuálů. Téměř stovce let, ve kterých Hayek žil, mnozí přezdírají „americké století“ či století rakouské, protože právě signály z Vídně a střední Evropy, týkající se nejen kulturní, stejně tak ale i intelektuální sféry, vyvolaly nutnost zbytku světa na tyto erupce reagovat.¹ Na jeho vzrůstající zájem o společnost mělo vliv i jeho působení v armádě, kdy byl svědkem hroutící se říše, působením nacionalismu.² Z jeho původní lásky k přírodě, ke které ho přivedl otec a jeho rodina přírodních vědců, ovlivnilo jeho přesun ke studiu společenských věd podle jeho vlastních slov několik dalších faktorů. *„Domnívám se, že rozhodující vliv na mě v tomto ohledu měla první světová válka, a zejména služby v mnohonárodnostní armádě Rakouska-Uherska. Někdy v té době jsem poznal, jak se veliká říše hroutí pod tíhou národnostního problému. Byl jsem v bitvě, kde se hovořilo jedenácti*

---

¹ KRESGE, S., WENAR, L. *Friedrich August HAYEK – Autobiografické rozhovory*. Barrister & Principal, 2002, s. 9.

² Tamtéž, s. 10.

*různými jazyky. To nutně přivede vaši pozornost k otázkám politického uspořádání.*³

Hayekovi zájmy zahrnují však mnohem více. Mimo jiné zmíním jeho působení v oblasti filosofie, ekonomie či právě politické vědy. V průběhu Hayekových studií na Vídeňské univerzitě ovlivnilo jeho názory a pozdější činy působení mnoha postav, se kterými se setkával. Především učení Ludwiga von Misesa, který poukazoval na hrozbu socialistických a kolektivistických myšlenek. Jeho myšlenka kolektivního hospodářství byla pro Hayeka stěžejní pro pochopení nebezpečnosti kolektivistické ideje pro celou demokratickou společnost.

Jeho Peněžní teorie obchodního cyklu, kterou přeložil Svazu pro sociální politiku 1928, byla svým způsobem jeho prvním krokem při vstupu do ekonomické společnosti.⁴ Jeho zaujetí ekonomii a samotnou podstatou kapitálu vedlo k napsání díla Čistá teorie kapitálu. Hayekovi eseje, zaměřené především na metodologické otázky společenských věd, které vznikly při bombardování Londýna, se staly základem pro napsání jeho knihy Kontrarevoluce vědy. Roku 1944 vychází jeho dílo Cesta do otroctví, ve které kriticky popisuje společnost, zahlcenou právě socialistickými myšlenkami a kolektivistickými idejemi. Kniha ho vzápětí drží několik let na vrcholu nejuznávanějších osobností USA a Anglie. Ztrácí však podporu mnohých kolegů i svých sympatizantů. Vytýkána je mu především popularita, s jakou vydání knihy spojoval. Díky tomu přichází o mnoho příznivců a získává i skalní odpůrce svého učení a názorů. Cestu do otroctví vidím jako varování před důsledky socialistických opatření, které právě společnost uvádí do otroctví totalitních režimů. A to nacistických i komunistických. Kniha ho ukazuje v novém světle, lidé ho vnímají jako politického filosofa. To mu samozřejmě ubírá z jeho dráhy ekonomického teoretika, odtrhává se od ostatních ekonomů, se kterými do té doby držel a mezi kterými se dosud pohyboval.

V této době se Hayek stává klíčovou osobou při vzniku mezinárodní vědecké společnosti, která si kládla za cíl obnovit a znovu založit intelektuální základy svobodné společnosti, které během válečných let zcela upadly

---

³ Tamtéž, s. 56.

⁴ Tamtéž, s. 17.

v zapomnění. První společné setkání této společnosti proběhlo roku 1947 v Mont Pelerinu, kde se setkala 39 teoretiků – vědců, politiků, aby společně probrali základní principy liberálního uspořádání společnosti a také to, jak tyto principy chránit a zdokonalovat.⁵

V roce 1974 byl Hayek oceněn tím nejvyšším možným způsobem, kdy získal Nobelovu cenu za ekonomii společně se švédským ekonomem Gunnarem Myrdalem. Jeho celoživotní dílo, které se zaměřovalo především na otázky institucionálního řádu hospodářství a společnosti, bylo náležitě doceněno. Cena měla pro Hayeka velký význam a byla pro něj obrovským soukromým úspěchem a zadostiučiněním.

Jeho komplikovaný zdravotní stav mu často velmi ztěžoval práci a možnost pokračovat v cílech, které si stanovil, ale získání Nobelovy ceny ho vedlo k opětovnému psaní a přednášení. Píše další významné dílo *Osudová pýcha*, která se také zaměřuje na kritiku socialismu. Jeho ekonomické myšlení a cítění chápu jako jakýsi vyšší stupeň filosofie.

3 HAYEKOVO ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ POJMU SPOLEČNOST

Základem a podstatou celého Hayekova myšlení, bylo ukazovat a hledat pravdu o fungování lidské společnosti, zformulovat a definovat rozsah neznalosti o ní. To, jak se společnost v současné době vyvíjí a jak funguje, vnímal Hayek jako zcela mylnou cestu. Byl si vědom toho, že lidé vytvářejí zákony a morální normy tak, aby byli schopni měnit je a vytvářet nové, vždy v závislosti na svých vlastních potřebách a aktuální situaci a přizpůsobovat je svým přáním a tužbám. Problém vidí také ve špatném pochopení skutečného sociálního života, tento jev označuje jako konstruktivismus nebo racionální konstruktivismus.

Samotná definice pojmu konstruktivismus vychází z kritiky utilitaristického stanoviska, které označuje pojmem konstruktivistický klam. Utilitarismus zastává názor, že tím nejvyšším cílem je to, co je lidem maximálně prospěšné a nečiní zlo ani nic špatného jiným. Sám Hayek rozděluje užitečnost

---

⁵ BUTLER, E. *Hayek a jeho prínos k politickému a ekonomickému mysleniu dneška*. Bratislava, Inštitút liberálnych štúdií, 1996, s. 13.

na dva způsoby, a to na použitelnost něčeho pro konkrétní a známé cíle a použitelnost pro různé druhy potřeb, které za jistých okolností nastanou. Druhá zmíněná užitečnost je chápána jako prostředek, jak zvládat potencionálně možné situace.

Zmiňované první tvrzení, tedy utilitarismus činu, poukazuje na to, že činy je třeba soudit dle jejich prospěšnosti. Je vždy potřeba znát vždy dopředu účinky těchto věcí. Oproti tomu tvrzení druhé tvrdí, že se nejedná o činy konkrétní a jednotlivé, ale o druh jednání, které má být prospěšné dlouhodobě a celkově, pokud má být morálně schváleno. Hovoříme o tzv. utilitarismu pravidel či zásad. Hayek si je vědom toho, že člověk nikdy nemůže znát všechny důsledky svého jednání a chování. „*A nejcharakteričtějším rysem morálky a práva, jak je známe, je tudíž to, že sestávají z pravidel, kterým je třeba se podřizovat bez ohledu na známé účinky jednotlivého hledání.*“⁶ Pokud by bylo možné, aby lidé obsáhli veškeré vědomí a všechno znali, nebylo by třeba žádných pravidel a žádné morálky, potažmo i práva. I proto byla vyvinuta pravidla a právní normy, protože člověk není schopen vše vědět a znát veškeré důsledky svého chování. Obecně závazná pravidla chování nejsou vyvozena na základě intelektuální úvahy ze znalostí faktů okolí, ale jsou jakousi přirozenou adaptací a přizpůsobením se člověka na tato fakta. Jejich znalosti si nejsme přímo vědomi a neobjevují se v našem myšlenkovém aparátu, ale vyskytují se v zásadách a pravidlech, kterým své jednání přizpůsobujeme.

3.1 Pojem spravedlnost

Úvodem následující podkapitoly je důležité zmínit Hayeka jako ostrého kritika velmi oblíbeného pojmu sociální spravedlnost, která v současné svobodné společnosti nemá žádné místo a význam, je tedy zcela bezpředmětná. Východiskem samotné spravedlnosti jsou nevyslovená pravidla správného chování, která vymezují prostor přípustného chování, přičemž tato pravidla nejsou závislá na konkrétních účelech, nedávají povinnost k určitým činnostem, pouze zakazují zasahovat do chráněné oblasti každého jednotlivce.

---

⁶ HAYEK, F. A. *Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie, 1. díl.* Praha: Academia, 1994, s. 13.

Je podstatné uvědomit si, že důsledky pravidel nám nikdy nejsou dopředu známy, nikdy nevíme, jak bude naše činnost odměněna, jak na naše chování budou reagovat ostatní a jak naopak my budeme reagovat na chování druhých. Výsledek našeho jednání je dopředu neznámý, ba přímo nepředvídatelný. Tento jev, který je ve společnosti velmi častý, je Hayekem označován jako *katallaxe*⁷ a je nejčastějším příkladem spontánního řádu. Pojem *kattalaxe* si Hayek vypůjčil od starých Řeků, právě za účelem zdůraznění spontánní povahy a absence vědomě stanovených obecných cílů oproti ekonomice.

Nejsou dána a neexistují žádná konkrétní a stanovená pravidla, která by zaručila správné jednání a která by každého jedince ochránila před zklamáním. Hayek se tento problém snaží lépe vysvětlit na příkladu s hrou, protože „*i ve hře se stejnými šancemi pro všechny hráče budou vítězové i poražení*“.⁸ Při hře samotné se také nepokoušíme stanovit si dopředu takový výsledek, aby vyhovoval a odpovídal nějaké představě o spravedlnosti. Není žádná zaručená strategie či plán, který by zaručil dosažení onoho či jiného výsledku, a čím více by se hry zúčastnilo hráčů, tím více by to bylo nemožné. Soutěž je prostředek k tomu, zjistit, kdo podá nejlepší výkon. „*Život nám až příliš často ukazuje, že vítězství v závodě nepřípadně nejrychlejšímu, vítězství v boji nejsilnějšímu, chleba moudrému, bohatství muži vzdělanému, ani přízeň muži dovednému, ale čas a štěstí jim vládne všem*“.⁹ Stejně tak jako nelze předurčit výsledky hry a toho jak hra bude probíhat a jak se bude vyvíjet, nemůžeme určit žádný způsob, jak sjednotit všechna pravidla ekonomického jednání s dopředu určeným spravedlivým rozdělením příjmů či bohatství.

4 RAKOUSKÁ ŠKOLA, JEJÍ VZNIK A VÝVOJ

Za podstatné považuji zmínit působení Rakouské školy, jejíž je F. A. Hayek významným představitelem. Působnost této školy zasahuje do nejrůznějších oblastí společnosti, mj. filosofie, práva či historie. Významná je především její metodologie, kdy za stěžejní můžeme považovat praxeologii

---

⁷ HAYEK, F. A. *Právo, zákonodárství a svoboda. 2. díl.* s. 233.

⁸ Tamtéž, s. 246.

⁹ Tamtéž, s. 247.

a přesné využívání deduktivní logiky. V následující kapitole se zaměřím na Rakouskou školu obecně, její vznik, vývoj, kterým se ubírala a nastíním působení jednotlivých představitelů.

Škola, založená Carlem Mengerem (1840–1921), ekonomem, původem z Rakouska, který v této době vydal dílo *Základy národohospodářské nauky*, což lze považovat za prvotní a průkopnické dílo, vznikla v roce 1871. C. Menger ve svém díle nastínil základní principy teorie mezního užitku a na tomto základě posléze popsal a objasnil další ekonomické problémy. Do oblasti ekonomie vrací v zásadě hlavní ekonomické principy, které byly po nástupu Adama Smithe zapomenuty.

Současníci Carla Mengera byli Eugen von Böhm-Bawerk, který se zaměřoval především na rozvíjení teorie kapitálu a úroku a Friedrich von Wieser, jež se specializoval na problematiku fungování tržního systému.

S obdobím těchto prvních představitelů Rakouské školy souvisel i tzv. „*spor o metodu*“ s Německou historickou školou, tehdy dominantní v německy mluvících zemích, která v ekonomii prosazovala popisnou metodu bez teorie. Pravděpodobně nejvýznamnější představitelé Rakouské školy navázali později na zmíněné první období. Hovořím o Ludwigu von Misesovi a právě F. A. Hayekovi, kteří společně vytvořili druhou generaci rakouských ekonomů.¹⁰

L. von Mises proslul svým nejvýznamnějším dílem *Human Action*, jež představuje celkové pojednání o ekonomii, ve kterém postupně vytvořil několik teorií na základě ucelené metodologie. Mises tímto vytvořil vědu o lidském jednání, tzv. praxeologii, součástí které je i ekonomie. Samotné dílo je v dějinách ekonomického myšlení velmi ojedinělé a uznávané, častým předmětem objektu jeho zájmu byla teorie peněz a teorie hospodářských cyklů.

---

¹⁰ HIGGS, R. *Politická ekonomie strachu*. Praha, 2006, s. 132.

Na rozdíl od Misesa přichází ekonom Friedrich August von Hayek, který se od praxeologie zcela odpoutává a vytváří tak zcela nový alternativní proud. Vytváří se dvě zcela odlišné a různé koncepce, dvě zcela odlišné linie. Misesovská a hayekovská.

F. A. Hayek, který stál od počátku své kariéry vždy na straně Misesa, se však vše mění po poznání Karla Raimunda Poppera. S tím se poprvé setkává v Londýně, kdy opouští metodu praxeologie a začíná se zajímat o popperovskou metodu falzifikace. I jeho zájmy se mění, zajímá se o problémy celkově, věnuje se společnosti jako takové, od užší problematiky ekonomie se postupně odpoutává. S počátkem 2. světové války jsou oba ekonomové nuceni emigrovat, což má za důsledek počátek další etapy Rakouské školy. Těžiště této školy se nyní přesouvá do USA, kdy nastává skoro 30 let naprosté izolace.¹¹

Šance na znovuoobnovení přichází s třetí generací rakouských ekonomů. V čele stojí Murray N. Rothbard a Israel Kirzner, Misesovi studenti. Rothbard se v průběhu doby stává nástupcem a pokračovatelem Misesova učení, věnuje se nejen ekonomii, ale i historii, právu, filosofii. Ten vydává jako jeden z posledních ekonomů nové, ucelené pojednání o ekonomii *Man, Economy and State* (1962), později doplněné o *Power and Market* (1970).

Roku 1974 se dostává F. A. Hayekovi nejvyššího ocenění, kdy získává Nobelovu cenu, jak jsem již zmiňovala v úvodu o jeho životě. Tato cena přichází rok po smrti původního autora rakouské teorie L. von Misesa. Dodnes můžeme ve Spojených státech pozorovat velký zájem o Rakouskou školu, stejně tak jako její výrazný rozvoj a snahu o nové myšlenky a teorie.

Další generací, kterou je možné sledovat na univerzitách po celých Spojených státech, je složité jmenovitě definovat. I zde, jako v jiných školách, dochází k roztříštění zájmů jednotlivých myslitelů na nejrůznější

---

¹¹ Tamtéž, s. 151.

ekonomické problémy. Za výrazné představitele současné Rakouské školy zmíním Hanse Hermanna Hoppeho, který se zaměřuje zejména na metodologii, etiku a liberalismus. Mezi další představitele patří Roderick T. Long, Barry Smith a David Gordon, kteří utváří spolu s Hoppem tzv. kvarteto současníků, specializujících se na metodologii.

V Evropě dochází ke znovuoživení rakouských tradic a nejvýznamnějším představitelem se stává Joerg Guido Huelsmann, který se věnuje širokému rozpětí ekonomických problémů. Jesus Huerta de Soto se zabývá zejména teorií hospodářských cyklů a Pascal Salin boji proti makroekonomickým sofizmatům.

Ke znovuzrození rakouské ekonomie dochází i ve středoevropském regionu, a to právě v České republice. Mladí „rakouští“ ekonomové se zde soustřeďují kolem Liberálního institutu, jehož náplní je šíření liberálních myšlenek nejen v intencích rakouské školy. Čelním představitelem rakouské školy v České republice je Josef Šíma (1972), zabývající se integrací ekonomie a práva.

Jak z celé kapitoly vyplývá, rakouská ekonomie se soustřeďí především do tří oblastí, a to metodologie, epistemologie a teorie, ve kterých se velmi odlišuje od ostatních ekonomických teorií. Tím se nám odhaluje to, v čem se stává odlišnou, v čem jsou její specifika.

5 VZTAH F. A. HAYEKA A K. R. POPPERA

Karl Raimund Popper

Považuji za důležité v následující kapitole objasnit a přiblížit Hayekův vztah s vídeňským rodákem K. R. Popperem (1902-1994), který byl pro Hayeka velmi důležitý, i když se jejich setkání odehrálo až v dospělém věku a to v Londýně, krátce nastínit také Popperův život a jeho myšlení.

Tento britský filosof a zastánce demokracie rakouského původu se narodil ve Vídni do rodiny židovského právníka.¹² Roku 1937 dobrovolně odešel do exilu na Nový Zéland, kde zůstal až do roku 1945, kdy přijímá místo profesora logiky a vědecké metodiky na London School of Economics, kde působil i Hayek, který se významně zasloužil o nástup Poppera na tuto univerzitu.¹³ Za celoživotní Popperovu filosofii lze považovat jeho tezi, že žijeme v nejlepším ze všech historických světů. Tato jeho teorie měla obrovský ohlas v britských politických kruzích a zvláště pak v Konzervativní straně, jejíž někdejší předsedkyně Margaret Thatcherová byla jeho oddanou následovnicí.¹⁴

5.1 K. R. Popper vs. F. A. Hayek

Popper je známý jako filosof vědy a společnosti a jeho dílo *Otevřená společnost a její nepřátelé* (1945)¹⁵ se stala důležitou knihou celé generace nejen politiků 20. století. Pro jeho dílo je však velmi významná a přínosná recepce Hayekovy *Cesty do otroctví*, se kterou se poprvé setkává v květnu 1944.¹⁶ V důsledku této knihy si Popper začíná uvědomovat hrozbu, kterou přináší vyznavači marxismu pro svobodnou společnost. *Cesta do otroctví* mu ukázala nebezpečí, které skrývají kolektivistické levicové ideje a spojitosti mezi fašismem a socialismem.

Hlavní kritiku marxistické teorie představuje Popperovo dílo *Bída historismu*, v níž ukazuje spojitosti mezi zmíněným historicismem a totalitními politickými režimy doby, ve které on sám žil. Silný vliv Hayeka v politickém myšlení je na Poppera velký, a protože oba byli zastánci liberalismu, v politických otázkách se shodují. V případě metodologie je vliv obrácený, Popper silně působí na Hayeka.

---

¹² POPPER, K. R. – LORENZ, K. *Budoucnost je otevřená*. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 126-127.

¹³ POPPER, K. R. *Věčné hledání. Intelektuální autobiografie*. Praha: Prostor, 1995, s. 104 – 105.

¹⁴ POPPER, K. R. *Život je řešení problémů*. Praha: Mladá fronta, 1997, s. 143.

¹⁵ *Filosofický slovník*, 2. rozšířené a opravené vydání, Olomouc, 1998, s. 320-321.

¹⁶ MOURAL, J. *Otevřená společnost: geneze a kontext*. In: *Šance otevřené společnosti. K počtům Karla Raimunda Poppera*. Praha: Karolinum, 2002, s. 10.

Stejně tak jako Popper i Hayek napadá a atakuje ve svých dílech na tehdejší duchovní proudy, které jsou představované nejen pozitivismem a novopozitivismem, ale i mnohými marxisty. Již ve zmiňované Bídě historicismu Popper hovoří o Hayekovi jako o „*autorovi s výrazně antihistorickými názory*“¹⁷, současně si ale uvědomuje, že Hayek ve svém boji, který vede proti dogmatickému naturalismu, zavrhuje použití matematických, kvantitativních metod ve společenských vědách. Hlavní rolí a úkolem společenských věd je objevovat subjektivní cíle konkrétního lidského chování jednotlivých lidí a zjišťovat, zda chování těchto osob naplňuje předsevzaté cíle. Lidské jednání, jeho názory a výplody jsou chápány jako smysluplné a účelné aktivity, kterým lze i přes subjektivní charakter porozumět a dále je pak interpretovat.

K. R. Popper však s touto Hayekovou myšlenkou plně nesympatizuje, považuje subjektivní vědění za nejisté, vzhledem k tomu, že tento subjektivní pohled na věc „*znehodnocuje nejistota ohledně objektivní sociální relevance každé konkrétní znalosti tohoto druhu*“.¹⁸ Přijímá ovšem Hayekovu kritiku scientismu.

Dle Hayeka je scientismus pouhou mylnou doktrínou, která se pouze snaží nekriticky uplatňovat metody přírodních věd při výzkumu společnosti. Fyzické objekty nejsou hlavním předmětem společenských věd, které by bylo možné objektivně analyzovat nezávisle na lidských záměrech, ale právě lidé a jejich vztah k věcem jsou to, co je obklopuje, vzájemné vztahy mezi lidmi, jejich chování. Cílem je pak vysvětlování a objasňování toho, proč se lidé k sobě a jakým způsobem chovají, jaké následky jejich chování přináší, co má na jejich chování vliv, co je podněcuje k určitým činům, proč vzájemně spolupracují, co má vliv na jejich individuální volby a rozhodnutí.

Moderní přírodověda musela ustát neskutečný boj o své místo, než se z ní stala uznávaná a platná věda, věda respektovaná, věda, kterou F.

---

¹⁷ Tamtéž, s. 19.

¹⁸ Tamtéž, s. 19.

A. Hayek označuje ve své knize *Kontrarevoluce vědy s velkým V.*¹⁹ Její obrovské úspěchy ovšem sváděly k tomu, že vědecké a objektivní metody, které jsou v ní používány, lze analogicky používat i na jiné lidské obory, stejně tak ke studiu lidské společnosti. Samotné lidské jednání však nelze popisovat pouze na základě objektivních termínů přírodních věd, stejně tak ale na základě lidských přesvědčení. Všechny pokusy objasňovat jednání a chování lidí ve skupinách nezávisle na jejich individuální motivaci jsou proto předem odsouzeny k neúspěchu a je víceméně zbytečné pokoušet se o ně.

Celá fungující společnost je komplexním uceleným jevem a stejně tak i každý jednotlivec, který je součástí tohoto jevu, je sám komplexní jevem a jeho jednání a chování nelze dopředu určit a předpovídat. Společnost je velmi složitý systém, ve kterém figuruje velký počet faktorů, které ovlivňují jedince a vzájemné působení jednoho na druhé, ovlivňuje vztahy a chování, jednání osob. Samotní jedinci jsou sami o sobě velmi složití, z čehož můžeme vyvodit, že nikdy nemáme šanci postihnout hodnoty některých proměnných, které jsou pro další předvídání vývoje společnosti nevyhnutelné a nutné. Názory a jednotlivé motivy jedinců nemůžeme nikdy všechny poznat. Ani samotní jedinci, kteří jsou hnáni určitými motivy často svému jednání nerozumí a nedokážou ho blíže vysvětlit či popsat. Každý motiv je proměnný a vytváří se v závislosti na určité situaci a na stanovených okolnostech a možnostech. Pro utvoření vědy, která by mapovala celou společnost, by bylo nutné znát všechny tyto individuální faktory. Protože je ale předvídat a vyslovit nedokážeme, spolehlivá věda o společnosti je nemožná.

Tento Hayekův názor je jeden z prvotních a také klíčových, je v souladu s pohledem rakouské ekonomické školy na to, že motivům, postojům, názorům a chování jednotlivých jedinců nemůžeme přesně do detailů nikdy porozumět.

---

¹⁹ HAYEK, F. A. *Kontrarevoluce vědy*. Praha, Liberální institut, 1995, s. 105.

A vzhledem k tomu, že společenské jevy jsou plně závislé na těchto motivech a názorech jednotlivých osob, nikdy nemůže být vytvořena spolehlivá a pravdivá věda o společnosti. Původní Hayekova domněnka, že metody společenských a přírodních věd jsou zcela jiné a odlišné, a že by bylo špatné tyto metody použít v oblasti druhé vědy. Tento názor však v průběhu času prodělal jistou změnu.

Právě působením Popperova vlivu a jeho teorie o zásadní shodě a jednotě všech vědeckých metod Hayek zcela transformuje svou původní tezi o tom, že metody věd společenských a přírodních jsou zcela odlišné a že každý pokus, který se snaží uplatňovat metody jedné vědy v oblasti zcela jiné je špatný. K. R. Popper, známý také tím, že odmítal jako přesný vědecký postup pozitivistický konstruktivismus ve prospěch dedukce a místo kritéria verifikace, tedy ověřování, předkládá kritérium falzifikovatelnosti, vyvratitelnosti vědeckých zákonů a teorií. Své učení zakládá právě na jednotě metody vědy, které spočívá v tvrzení, že všechny teoretické či generalizující vědy používají tutéž metodu. Tato metoda tkví v nabídnutí deduktivních kauzálních vysvětlení a jejich následnému testování prostřednictvím předpovědí. Postup nazývá hypoteticko-deduktivní metodou, nebo také „*metodou hypotézy*“.²⁰

Je důležité uvědomit si, že veškeré vědecké disciplíny zcela podléhají procesu předvídání, zkoušení a hledání nového. Vznikají stále nové a nové teorie, jsou analyzovány ze stran mnoha vědců a badatelů, v konečném závěru jsou buď přijaté či odmítnuté. Z určité stanovené a testované hypotézy dedukujeme jistou prognózu, kterou posléze stavíme před výsledky našeho experimentu či pozorování. Pokud nastane shoda pozorování s předpovědí, hypotéza se nám jeví jako osvědčená. Pokud nastane opak, tedy jasná neshoda pozorování s předpovědí, nastává zmiňovaná falsifikace.

F. A. Hayek stojí za Popperovým názorem, a to tvrzení, že věda samotná je ve své podstatě pouhým tvořením stále nových hypotéz

---

²⁰ POPPER, K. R. *Bída historicismu*. Praha: OIKOYMENH, 2000, s. 105.

a nových teorií, které je třeba testovat, podrobovat snaze o jeho důkazu či snaze o jejich vyvrácení. Pouze ve smyslu hypoteticko-deduktivní metody je dle Hayeka možné hovořit o jednotné metodě věd.

Hayek apeluje na sociální vědce, aby vynaložili snahu a správně uchopili to, co se snaží předpovídat a zároveň je upozorňuje, že i v případě, kdy pro ně platí a jsou závazné principy obecné metody, nesmí zapomenout na specifické aspekty společenských věd.

Hayekův rozchod s rakouskou ekonomickou školou lze v mnoha ohledech spojovat právě s jeho příklonem k tezi o jednotné metodě ve vymezení úkolů společenských věd. V souvislosti s touto tezí přistoupil k názoru, že metody přírodních věd mohou být vhodné i pro vědy společenské i s tím rizikem, že počet sociálních jevů, které budeme moci předpovídat, je mnohem více omezený. Rakouská ekonomická škola tvrdila, že sociální vědy nemohou v žádném případě a žádným způsobem predikovat další vývoj společnosti. Zastávala již uváděný názor, že budoucí události nelze v žádném případě dopředu předvídat a nelze je ovlivnit. Jediné, co mohou sociální vědy udělat, je objasnit již existující stav. Na rozdíl od tohoto tvrzení se však Hayek domnívá, že sice nelze předvídat jednotlivé konkrétní sociální či ekonomické události, lze však alespoň predikovat obecné způsoby jejich průběhu.

Sociální jevy jako takové nelze eliminovat do primitivních matematických vzorů, protože sociální struktury jsou velmi složité. Jediné co můžeme, je předvídat rámec společenských jevů, byť pouze přibližný, přestože nevíme, kteří jedinci, jak a čím přispějí a budou se podílet svým jednáním a činy na jeho vytvoření. *„Růst lidského myšlení ve své nejobecnější formě představuje společný problém všech společenských věd.“²¹*

Pokud předvídáme, že za jistých daných podmínek vznikne určitý systém, který umožní projevit se určitým proměnným, můžeme posléze

---

²¹ HAYEK, F. A. *Kontrarevoluce vědy*. Praha, Liberální institut, 1995, s. 85.

vytvořit určité podmínky a čekat na vznik takového rámce a přesnou podobu systému, který vznikne. Jak jsem již zmínila, sociální vědy se nemohou snažit o předvídání konkrétních událostí, ale umožní nám pochopit jednotlivé mechanismy, které vytvářejí rámce určitého typu. To pro nás může být svým způsobem pomůcka k odlišení vhodného nebo nevhodného konání při vytváření těchto systémů.

Popper je zastáncem názoru, že věda sama o sobě nemá interpretovat to, co již existuje, ale má hlavně poukazovat na to, co by bylo ještě možné, pokud by došlo určitým způsobem ke změnám počátečních podmínek. Společenské vědy lze označovat za vědy pravé, ale opět jsme u problému jejich schopnosti předpovídat další budoucí vývoj ve srovnání s přírodními vědami. Ten je velmi omezený. V jisté rovině samozřejmě mohou do jisté míry předurčovat a předpovídat, jaké budou následky změn sociálních podmínek a důsledky lidského jednání, ale uvedené jevy může vědec predikovat pouze s velkou opatrností. Sociální vědci by měli ke zkoumání vyslovených predikcí přistupovat vždy s velkým respektem a pokorou, vědomi si mezí společenskovědního zkoumání.

6 CESTA DO OTROCTVÍ

Tuto jedinečnou knihu považuji za jedno z klíčových a stěžejních děl F. A. Hayeka. Významné dílo, ve kterém autor varuje celý západní svět před totalitní společností, ukazuje na kořeny fašismu, komunismu a dalších jiných odrůd kolektivismu, ovlivnilo mnoho dalších myslitelů.²² I když byla kniha napsána před více než 60- ti lety v Anglii, během válečných let, zaujme i dnes svou aktuálností. Vznikla jako reakce na mnohé diskuze, které Hayek vedl se svými přáteli, kolegy, byla věnována

---

²² HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 3.

„socialistům všech stran“.²³ „Je jakýmsi varováním anglické socialistické inteligenci“.²⁴

Sám Hayek označuje knihu jako politickou. Svou argumentaci odvozuje od jistých nejvyšších hodnot, které také posléze nade všechnu pochybnost objasňuje. Za zmínku stojí jeden z několika důvodů, který Hayeka k napsání této knihy vedl: „... většina ekonomů byla po několik let pohlcena válečnou mašinerií a umlčena oficiálními postaveními a že v důsledku toho je veřejné mínění v těchto otázkách vedeno v alarmujícím rozsahu amatéry a podivíny, lidmi, kteří mají na vtloukání do hlavy sekeru nebo zázračný všelék.“²⁵

Kniha byla odlišně chápána a vnímána různými státy. V době vydání knihy prožívali již v Anglii a celkově v Evropě stoupenci zkoumaných ideálů zklamání z iluzí o ideálech. Ve Spojených státech, kde pomíneme-li experiment s New Dalem, bylo ještě zřejmé a viditelné nadšení po zcela novém typu společnosti.

Ve Spojených státech vznikl roku 1934 Národní plánovací úřad, který se naprosto ztotožnil v příkladech plánování v Německu, Rusku či Itálii. Podle Hayeka politický vývoj v oněch zemích má co dělat s jejich hospodářskou politikou.²⁶ Sám autor je toho názoru, že zcela vyhraněný socialismus, proti kterému byla kniha převážně namířena, tzn. proti organizovanému a plánovanému hnutí za uvědomělou organizaci ekonomického života pomocí státu jako hlavního vlastníka výrobních prostředků, je v západním světě téměř zcela jistě mrtvý.

F. A. Hayek varuje také před snahou okamžitého odstranění jakékoliv formy totalitní společnosti. Upozorňuje na fakt, že v době po skončení války bude nutné, dočasně se smířit s centralizací, kterou je posléze nutno pomalu nahrazovat liberálním tržním hospodářstvím.

---

²³ HAYEK, F. A. *Cesta do otroctví*. Praha: Academia, 1990, s. 7.

²⁴ Tamtéž, s. 8.

²⁵ HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 6.

²⁶ HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 8-9.

Autor se snaží o zachycení rozdílu mezi vyhraněným socialismem a sociálním státem. Státní monopol, existující před rokem 1989 namísto pomalého a především postupného přechodu od centralizovaného hospodářství k decentralizovanému, udělal právě tu chybu, před kterou varoval Hayek. Český národ byl připraven na zásadní hospodářské změny, aby se jednoho dne probral a zjistil, že moc a zisky byly předány do rukou „kapitalistických tvůrců monopolů“.²⁷

Zajímavé je Hayekovo varování, které sám označuje jako připomenutí „že by jakékoliv úpravy našeho systému měly projít testy dříve, než se pustíme směrem, ze kterého může být cesta nazpět obtížná“.²⁸ Lze prohlásit, že toto varování má vysokou aktuální hodnotu pro dnešní převratné změny v Česku probíhající od roku 1990. V uplynulých osmnácti letech jsme byli jako občané svědky řady experimentů, z nichž takřka žádný nedopadl tak, aby jej bylo možno hodnotit jako stoprocentně úspěšný, ať už se jedná o privatizaci průmyslu, restituce křivd komunistického režimu či dnes probíhajících privatizací bytových fondů a deregulace nájemného.

Při polemice o šestiletém období socialistické vlády v Anglii Hayek uvádí, že: „ti, kteří tvrdí, že to vyvrátilo tezi *Cesty k nevolnictví*, skutečně nepostřehli jeden z hlavních bodů: že nejdůležitější změnou, kterou rozsáhlé státní zřízení plodí, je psychologická změna, proměna charakteru lidí.“²⁹

Vzhledem k tomu, že myšlenky a teze Hayeka jsou velmi aktuální i v dnešní době, bylo by možné parafrázovat celou jeho knihu. Vyzdvihnu tedy některé klíčové body, které kniha obsahuje a které považuji za důležité.

---

²⁷ HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 101-102.

²⁸ HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 10.

²⁹ HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 10.

6.1 Nejvyšší hodnoty

„Když se vývoj civilizace nečekaně zvrátí – tj. když místo stálého pokroku, který jsme si zvykli očekávat, jsme náhle ohroženy zly, které jsme si zvykli spojovat s minulými věky barbarství – přirozeně hledáme vinu ve všem jiném mimo sebe samých. Což jsme se všichni nesnažili podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a což mnoho nejlepších mozků bez ustání nepracovalo na vytváření lepšího světa? Nesměřovalo snad všechno naše úsilí a všechny naše naděje k větší svobodě, spravedlnosti a blahobytu? Když se výsledek tolik liší od našich cílů – když místo svobody a blahobytu nám civí do tváře poroba a bída - není snad zřejmé, že naše úsilí zmařily nějaké temné síly, že jsme se stali obětí nějaké zlé moci, která musí být zneškodněna, abychom mohli znovu vykročit po cestě k lepšímu zítřku?“³⁰

Citace dostatečně vystihuje pocity občanů všech postkomunistických zemí střední a východní Evropy, ale pravděpodobně budou tyto pocity mít i občané zemí západní Evropy, neboť konání Evropské unie a její direktiva také výrazně omezuje dále popsané „nejvyšší hodnoty“.

6.1.1 Svoboda

Podle Hayekových slov jsou (pozn. resp. byly již v roce sepsání knihy) slova „volnost“ a „svoboda“ již tak opotřebovaná a zneužívaná, že je člověk váhá užít k pojmenování ideálů, která tato slova v oné době označovala.³¹

Autor vidí základní rys v „osvobození individua z pout zvykových či nařízených způsobů vykonávání jeho běžných činností a pochopení, že spontánní a nikým neřízené úsilí jednotlivců mohou ve svém úhrnu

---

³⁰ HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 6.

³¹ HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 8.

*vytvořit složitý systém hospodářského podnikání, mohlo přijít až poté, co tento vývoj dosáhl jistého stupně.*³²

6.1.2 Rovnost

Úvodem je nutné uvést rozdíl mezi pojmy rovnost a rovnostářství, u kterých často dochází k záměně. Rovnost jako taková, spočívá v tom, že všichni mohou získat a dosáhnout „všeho“ za stejných podmínek a zákonnými způsoby, které nikoho nevyloučí a neodporují vyšším principům a morálním zásadám. Rovnostářstvím jsou všechny formy kolektivismu. Rovnostářství potlačuje svobodu myšlení a svobodnou vůli. Sám Hayek považuje skutečnost, že socialismus nahradil liberalismus, za nejvážnější ohrožení svobody.³³

Hayek dále rozlišuje také svobodu od donucení, svobodu od libovůle druhých lidí, osvobození od vazeb, které nedávaly jedinci žádnou jinou možnost než poslušnost vůči příkazům svého nadřízeného. „*Svoboda v tomto smyslu je zřejmě jiný název pro moc (charakteristická záměna svobody s mocí) či bohatství.*“³⁴

6.1.3 Spravedlnost

Spravedlnost je pojem související spíše s právem než s ekonomikou. Hayek si tuto skutečnost uvědomuje, stejně jako připomíná slepotu bohyně spravedlnosti. Uvádí, že v případě konkurence je náhoda a štěstí stejně důležité jako schopnost a předvídatost.

Dalšími nejvyššími hodnotami dle Hayeka jsou: demokracie, vláda zákona, morálka, občanská odvaha, pravda³⁵, ale také přirozená konkurence. Je velkým zastáncem individualismu a liberalismu. Dle samotného Hayeka: „*Ctnosti, které jsou dnes ceněny a praktikovány*

---

³² HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 12.

³³ HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 13.

³⁴ HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 14.

³⁵ HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 84.

*nejméně – nezávislost, spoléhání na sebe, ochota nést riziko, ochota a připravenost postavit se za své přesvědčení a ochota k dobrovolné spolupráci se svými bližními – jsou právě ty ctnosti, na kterých existence individualistické společnosti spočívá především.*³⁶ Ti, kteří právě tyto ctnosti nemají a neuznávají je, tj. politici a úředníci, kladou lidem překážky a všemožně brání růstu těmto jedincům, kteří by se mohli stát vzorem i pro ostatní.

7 SOUKROMÉ PENÍZE: POTŘEBUJEME CENTRÁLNÍ BANKU?

Významné dílo, které považuji za jedno z Hayekových klíčových v oblasti ekonomie, odhaluje zcela novou myšlenku toho autora, a to zjištění, že penězům občanů škodí nejvíce centrální banky a vlády. Dochází k závěru, že kdykoliv bude mít jakýkoliv občan pocit, že peníze, které jsou jím používány, jsou jakkoliv jinak a kýmkoliv jiným znehodnocovány, má právo vydávat je za své vlastní.

V pětadvaceti kapitolách se autor snaží o nástin své vlastní vize soukromých peněz ve smyslu naprostého odstranění vládních monopolů emise měn, a tím pádem zcela odstranit pozůstatky centrálního plánování z ekonomiky. V díle vidíme tolikrát zmiňované Hayekovy liberální postoje. Zaměřuje se na návrh denacionalizace emise peněz, tedy její předání z rukou centrální národní banky nezávislým společnostem.

Hayek už na samém počátku své kariéry vidí myšlenku odstátnění peněz jako nebezpečný experiment.³⁷ 30. léta, která pro něj znamenala tvorbu teorií hospodářského cyklu, byla nejen léta teoretická, ale také léta, ve kterých Hayek vnímá volnost bankéřů, a to centrálních i soukromých, měnit množství peněz v oběhu za zdroj poruch tržní ekonomiky. Tyto změny množství viděl jako špatné i v takových případech, kdy bylo jejich jediným cílem stabilizovat cenovou hladinu.

---

³⁶ HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1989, s. 85.

Politické práce, které vydává po roce 1940, znovu zdůrazňují velkou užitečnost celého systému centrálních bank, jako nástrojů, sloužících k boji s nestabilitou. Jeho již zmiňovaná Cesta k nevolnictví, o které hovořím v předchozí kapitole, představuje klasické dílo o nebezpečí, které plyne z nahrazení tržní ekonomiky ekonomikou plánovanou. Hayek umisťuje peníze a bankovníctví celkově mezi naprosto nutné výjimky z fungování svobodných trhů.³⁸

Jeho dílo *The Constitution of Liberty*, ve kterém si klade přímou otázku: „*Neměli bychom spoléhat na spontánní síly trhu tak, jak to činíme ve většině ostatních případů, aby daly vzniknout čemukoliv, co je vhodné jako prostředek směny?*“³⁹ Hayek ale odpovídá jasně. Nutné by toto bylo pouze v případě, že by se bankovní systém natolik nerozvinul do podoby systému s jistými rezervami.

7.1 Hayekův nástin praktického návrhu

V úvodu knihy se autor zaměřuje dle svých slov na praktický návrh, dle kterého by se: „členské země Společného vnitřního trhu, pokud možno společně s neutrálními zeměmi v Evropě (později včetně zemí Severní Ameriky) zavázaly mezistátní dohodou odbourat veškeré překážky, které stojí v cestě volnému používání ostatních měn členských zemí na území jiných členských států (a to včetně zlatých mincí), a uvolnit bankovní podnikání pro každou instituci legálně ustavenou na území jakéhokoli členského státu.“⁴⁰ Tímto svým zásadním návrhem uvádí vývoj, kterým by se mohl ubírat světový i lokální měnový trh. Navrhuje totální liberalizaci postoje k penězům, odstátnění práva emise peněz a možnost volby měny pro fyzické i právnické osoby bez ohledu na stát, na jehož území právě uzavírají finanční transakci. S tím přichází přímý konkurenční boj několika měn emitovaných nezávislými společnostmi

---

³⁷ HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 11.

³⁸ HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*, Občanský institut, 1991, s. 26.

³⁹ HAYEK, F. A. *The Constitution of Liberty*. The University of Chicago Press, 1960, str. 324.

(zvláště bankami) na jednom území. Vyzdvihuje možnost volby typu peněz, v nichž se uzavírají obchody, splácí úvěry atd. To nabízí možnost, že by z kontroly měny a jejího případného posilování neprofitoval stát jako monopolní emitent státní měny, ale samy banky, samotní emitenti jednotlivých konkurenčních peněz.

7.2 Dopady státního monopolu emise peněz

Monopol na emisi peněz má stejné dopady jako každý jiný monopol – předkládá a nabízí určitý produkt, který je dražší, než by ve skutečnosti mohl být, a který má zároveň mnohem horší kvalitu. Hayek ukazuje negativní dopady centrální emise peněz. V této souvislosti také tvrdí, že nic nemůžeme uvítat a chtít více, než naprosté zbavení vlády moci nad penězi a tím tak zastavit tendence ke stále většímu růstu podílu na národním důchodu, který si vláda nárokuje. Státní moc regulace peněžního oběhu měla vždy škodlivé důsledky a její využívání pro finanční účely je vždy jejím zneužitím.

7.3 Záruka konkurence kvalitních měn

Hayek si klade další otázku, týkající se záruky kvality jednotlivých měn. Ihned si také sám odpovídá. Uvádí, že zárukou by bylo právě ono konkurenční prostředí a zejména působení médií. Pravidelné informace o kurzech a kupní síle jednotlivých měn by zaručily veřejné povědomí o jejich kvalitě a tlak na emitenty tuto kvalitu pokud možno trvale udržovat. Jeví se to také jako jediný způsob zajištění aktuální směnitelnosti v každé situaci. Výsledkem by tak byla rovná soutěž měn srovnatelná se soutěží jiných druhů zboží.

---

⁴⁰ HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 25.

7.4 Udržení kvalitní měny

Samozřejmě je nanejvýše důležité vědět, jakým způsobem ovlivňuje konkurenční boj kvalitu měn. Závisí na určité síle měny, tzn. standardu, který si emitent zvolí jako výchozí hodnotu svých peněz a který se snaží udržet ve srovnání s ostatními měnami. Prostředkem takového udržení stabilní hodnoty je tzv. *emisní politika* ⁴¹. Jedná se o samotnou kontrolu množství peněz emitenta v oběhu, prostřednictvím nákupu a prodeje měny. To se děje pomocí regulace tzv. krátkodobých úvěrů. Jejich omezením se obecně množství měny v oběhu snižuje, protože tím banka své peníze stahuje, a naopak.

Pro jakéhokoliv soudobého konzumenta je dnes praktická existence více druhů peněz v jednom prostředí, a tím pak spíše jejich konkurence, zcela nepředstavitelná, i když se jedná o naprosto běžnou praxi v příhraničních oblastech, kde je velmi často akceptována a uznávána i měna sousedního státu, zvláště pak jedná-li se o měnu kvalitnější. Hayek nám toto ukazuje na příkladu rakouského Salzburgu, kde *„obchodníci a většina podnikatelů bez problémů akceptují německé marky stejně jako rakouské šilinky. Pouze zákonné důvody brání německým bankám v Salzburgu provádět v německých markách stejné operace, jakými se zabývají banky 16 km odtud na německé straně hranice. To samé platí o dalších stovkách turistických center v Rakousku navštěvovaných převážně německými turisty.“*⁴²

Slova, která byla napsána v polovině sedmdesátých let, dnes již nejsou aktuální, protože v obou zemích stejně jako v ostatních státech Evropské unie, kromě Velké Británie a v některých jihoevropských turistických oblastech, platí již od roku 2001 jednotná Evropská měna Euro. I přesto je Hayekův příklad zcela jasnou a přesnou dokumentací bezproblémového užití více měn souběžně v praxi. Mimo to totiž uvádí

---

⁴¹ HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 69.

⁴² HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 64.

jako příklad také prostředí kanadsko-americké hranice, kde k podobné měnové unii nedošlo ani v blízké budoucnosti nedojde.

Nutně se teď nabízí otázka, zda volná měnová soutěž postupnou selekcí nedojde do fáze monopolu jiné než státní měny, ovšem stále to bude monopolní měna. Hayek v kapitole osmé objasňuje význam stability hodnoty peněz pro jednotlivé uživatele. Velmi důležitou funkcí peněz je totiž užití jako jednotky účetnictví, což předpokládá a vyžaduje stabilní hodnotu. Všichni emitenti by logicky usilovali o největší možnou stabilitu své měny a ta nejúspěšnější by se nakonec mohla jevit celé společnosti jako nejvýhodnější. A právě jistota možnosti použití jediné měny je jednou z výhod jedno měnového systému. Je to především pohodlí a absence ztrát při neustálé nutnosti převodů do jiných měn. Hayek k tomuto dodává: *„Peníze jsou jediná věc, kterou by konkurence nezlevnila, protože jejich atraktivnost závisí na tom, že si uchovávají svoji drahotu.“*⁴³ Úplně tedy v žádném případě nemůže vyloučit možnost návratu jediné měny, protože veřejnosti vlastní spontánní zvyšování likvidity jedné z mnoha měn na úkor druhých by mohlo vést v určitém časovém rozmezí k jejímu monopolu. Tento případ by řešil pravděpodobně antimonopolní úřad obvyklými způsoby. Ale nebylo by trestání nejúspěšnějšího emitenta zároveň popíráním udržitelnosti Hayekovy teorie heterogenního měnového trhu?

Free banking

V samotných začátcích bankovníctví bylo přistoupeno na cestu jedné měny, protože smysl bankovek byl trochu odlišný než smysl, který mají v dnešní době. Každá bankovka byla směnitelná za zlato nebo stříbro a tím byla její hodnota relativně zaručená, jakmile však svůj zlatý základ bankovky začaly ztrácet, přistoupeno se raději k systému národní centrální banky, která uchovává standard a zabraňuje neoprávněné emisi nekrytých bankovek. K této alternativě by podle Hayeka však ani nemělo docházet, neboť taková neoprávněná emise v podstatě bezcenných

peněz by emitenta naprosto zdiskreditovala, čehož by se chtěl rozhodně vyvarovat.

V dalších, můžeme říci také dodatkových kapitolách, Hayek uvádí různé atributy a mechanismy multiměnového systému a odlišuje ho od systému jedné měny nebo od systému samotné centrální banky.

7.4.1 Inlace a deflace

V této části knihy ukazuje možnost, že by v případě konkurence peněz nevznikala inflace ani deflace. „Pokud by byla umožněná volná konkurence mezi několika emitenty různých měn bez zásahů vlády, pak by za normálních okolností nemohlo dojít ani k všeobecnému růstu, ani k všeobecnému poklesu cenové hladiny. Vždy bude existovat jeden nebo více emitentů, kteří budou považovat za výhodné regulovat nabídku svých měn tak, aby udrželi jejich hodnotu konstantní ve smyslu agregátní ceny souboru nejpoužívanějších komodit.“⁴⁴ Důrazně vyslovuje názor, že inflace nemůže nastat ani vzrůstem nákladů, což je časté zdůvodnění inflace vládami. Autor tvrdí, že neexistuje nic takového jako tlačená inflace například růstem cen ropy, nákladů na mzdy nebo jiných komodit.

7.4.2 Zrušení centrálních bank a národních měn

V případě praktické aplikace multiměnového systému budou centrální banky v podstatě nepotřebné. Ačkoliv dle Hayeka veřejnost bude předpokládat, že jiná bankovní společnost převezme funkci centrální banky (např. funkce věřitele poslední instance nebo držitele povinných rezerv), není tomu tak. Tyto funkce totiž plynou právě z podstaty systému jedné měny a předpokládají, že nezávislí emitenti vytvářejí peníze směnitelné pouze za jiné peníze. Hayek také tvrdí, že národní měna je nevýhodná především v demokratických zemích, kde je nutno počítat

---

⁴³ HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 108.

⁴⁴ HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 110.

s různými zájmy různých subjektů. Svoje tvrzení obhajuje slovy, že „*dobré peníze, stejně jako dobré právo, musí fungovat bez ohledu na vliv rozhodnutí emitenta na konkrétní skupiny či jednotlivce.*“⁴⁵ Opírá se o premisu, že diktátor nemusí na heterogenní zájmy brát ohledy, ovšem demokratická vláda je povinna brát je v úvahu. Proto je pro demokratický systém výhodnější volný trh měn, kde probíhá veřejná kontrola kvality peněz.

Celá kniha *Soukromé peníze* představuje ucelený pohled na peníze a jejich řízení. Profesor Hayek zde zdůrazňuje, že peníze se neliší od jiných komodit, a že tedy jejich nabídka bude lépe zajištěna soukromými emitenty než samotným vládním monopolem.⁴⁶ „*V souladu s tradicí klasického liberalismu Adama Smithe, ale i s ohledem na realitu 20. století Hayek tvrdí, že peníze nejsou žádnou výjimkou z pravidla, že soukromý zájem je daleko účinnější motivací pro dosahování lepších výsledků než benevolence vládního monopolu.*“⁴⁷

Celková argumentace, ve prospěch vzájemně si konkurujících měn, má své původní kořeny v myšlenkách Rakouské ekonomické školy, o které jsem hovořila v první části práce. Ta se stala v Británii velmi známou poté, co roku 1931 přivedl profesor Lord Robbins profesora Hayeka na London School of Economics. Oba dva se poté významně podíleli na popularizaci prací Mengera, Wiesera či Misese mezi britskými studenty, ale také učiteli.⁴⁸ Zcela novou vlnu zájmů o Rakouskou školu vytvořili ekonomové v USA, odkud se tento zájem dále rozšířil do Británie, nejvíce mezi mladé ekonomy. Hayek odkazuje na práce mnohých svých předchůdců, tím také zájem o Rakouskou školu stále oživuje a přináší zcela nové pohledy a názory na ní.

Práce F. A. Hayeka přichází skoro po třech dekadách poválečného vládního měnového řízení a také poté, co ani pokusy o mezinárodní měnové

---

⁴⁵ HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 136.

⁴⁶ HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 17.

⁴⁷ HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 17.

⁴⁸ HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 18.

řízení nepřinesly žádné nové a lepší výsledky. Mnozí ekonomové tedy znovu hledají nové způsoby, jak vládě kontrolu nad měnovým vývojem odebrat a zbavit jí této možnosti.

Podnět F. A. Hayeka, že nabídku peněz by měly stejně tak, jako nabídku jiného zboží a služeb zajišťovat tržní síly, je však ještě více radikální. Tvrdí, že experiment v uplynulých 50- ti letech, kdy bylo peněžní řízení závislé na benevolenci vlády, zcela selhal, a že řešení musí být postaveno pouze na vlastním zájmu emitentů peněz. Ti pokud nebudou nabízet takové peníze, které by byli uživateli považované za stabilní a maximálně spolehlivé, přijdou o své živobytí.

Dílo Friedricha Augusta von Hayeka a také bezpochyby práce dalších ekonomů, kteří se stejně tak jako on snažili vyvinout metody, které by odebraly řízení peněz z rukou politiků, by měly podněcovat a stimulovat ekonomy stejně tak jako neekonomy k opětovnému studiu zcela základních a prvotních principů měnového uspořádání, pokud se má lidská civilizace i dále jistým způsobem rozvíjet.⁴⁹

„Cítím, že bych měl čtenáři sdělit, že v peněžní oblasti nechci po vládě nic jiného, než aby nebránila dělat to, co mohou udělat lépe než ona.“⁵⁰

---

⁴⁹ HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 19.

⁵⁰ HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 27.

8 ZÁVĚR

V mé bakalářské práci jsem se zabývala celoživotním dílem rakouského ekonomy Friedricha Augusta von Hayeka. Cílem práce nebyl pouhý popis jeho myšlenek a idejí, ale hlubší analýza a rozbor jeho názorů, kterými mnohé ovlivnil. Snažila jsem se vystihnout podstatu jeho díla, ve kterém kritizoval nacismus a podobné teorie, směřující k totalitnímu státu, jejichž teorie nalézají v socialismu, který byl také terčem jeho ostré kritiky.

Stále rostoucí a neutuchající pozornost nejen veřejnosti vůči jeho dílům byla, podle mého názoru, spojena s udělením Nobelovy ceny za ekonomii, která měla pro Hayeka velký význam a znamenala pro něj obrovské ocenění. Ta znamenala vrcholné zakončení jeho celoživotního díla v oblasti zkoumání otázek institucionálního řádu hospodářství a společnosti, spojující aspekty ekonomické a právní, obecně sociálně teoretické a v neposlední řadě také filosofické.

Z hlediska rozsahu považuji za nereálné, včlenit všechna fakta a informace o tomto autorovi do jedné práce, spíše jsem se zaměřila a snažila se vyzdvihnout klíčové momenty Hayekova života. Úvod práce je zaměřen na přiblížení ve zkratce nejvýznamnějších událostí života tohoto teoretika, odhaluje hlavní důvody jeho spolupráce s významnými osobnostmi 20. století. Druhá část práce analyzuje dvě, pro mne, nejvýraznější díla. Těmi jsou „Cesta do otroctví“ a z ekonomické oblasti pak „Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?“. V těchto dílech vidím poslání a i v dnešní době velkou aktuálnost pro současnou společnost.

Došla jsem k závěru, že význam Hayekova díla naprosto přesahuje rámec nejen oblasti ekonomie, ale zasahuje také do mnoha dalších oborů - práva, psychologie, metodologie věd či filosofie. Zásadní se stala jeho teorie hospodářského cyklu. Praktickou realizaci svých akademických tezí viděl v podobě kolapsu totalitních zemí v Evropě. Prostřednictvím naprosto fenomenálního díla této rakouské osobnosti se stává jeho učení

určitém kompasem na cestě v hledání lidské svobody a stává se tak do jisté míry nesmrtelné.

Do práce jsem promítla svůj vlastní pohled na tohoto významného myslitele, sama sebe jsem obohatila o nové poznatky a myšlenky a vědomosti. Doufám, že má práce bude moci posloužit laické veřejnosti pro získání všeobecných a podstatných informací o tomto mysliteli, který položil základní pilíře pro další rozvoj mnohých důležitých teorií.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BLECHA, I. *Filosofický slovník, 2. rozšířené vydání*. Olomouc, 1998, ISBN 80-7182-064-4.

BUTLER, E. *Hayek a jeho prínos k politickému a ekonomickému mysleniu dneška*. Bratislava, Inštitút liberálnych štúdií, 1996.

HAYEK, F. A. *Autobiografické rozhovory*. Brno: Barrister and Principal, 2002. 178 s. ISBN 80-86598-16-0.

HAYEK, F. A. *Cesta do otroctví*. Praha: Academia, 1990. 181 s. ISBN 80-200-0264-2.

HAYEK, F. A. *Cesta k nevolnictví*. Občanský institut Praha, 1991. 126 s. ISBN 80-900190-0-5.

HAYEK, F. A. *Kontrarevoluce vědy*. Liberální institut Praha, 1995. 212 s. ISBN 80-85787-87-3.

HAYEK, F. A. *Právo, zákonodárství a svoboda. 2. díl*. Praha: Prostor, 2011, 556 s.

HAYEK, F. A. *Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie, 1. díl*. Praha: Academia, 1994, 415 s.

HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Liberální institut Praha, 1999, s. 164. ISBN 80-902701-1-5.

HAYEK, F. A. *The Constitution of Liberty*. The University of Chicago Press. 1960. ISBN 0-226-32084-7.

HIGGS, R. *Politická ekonomie strachu*. Praha: Alfa, 2006, 129 s. ISBN 80-86851-33-8.

MOURAL, J. *Otevřená společnost: geneze a kontext. In: Šance otevřené společnosti. K počtě Karla Raimunda Poppera*. Praha: Karolinum, 2002.

POPPER, K. R. – LORENZ, K. *Budoucnost je otevřená*. Praha: Vyšehrad, 1997.

POPPER, K. R. *Bída historicismu*. Praha: OIKOYMENH, 2000, 140 s.

POPPER, K. R. *Věčné hledání. Intelektuální autobiografie*. Praha: Prostor, 1995.

POPPER, K. R. *Život je řešení problémů: o poznání, dějinách a politice*. Praha: Mladá fronta, 1997.

10 RESUMÉ

Tato bakalářská práce se zabývá hlavními myšlenkami a názory významného rakouského ekonoma, politologa a sociologa 20. století, F. A. Hayeka. Odráží jeho ideje a učení, které jsou i pro dnešní společnost velmi aktuální a staly se tak ve své době nadčasovými. První kapitola pojednává o samotném mysliteli, jeho životě a stěžejních životních událostech, přibližuje Hayekova zásadní díla. V další kapitole popisují jeho postoj k pojmu společnost a jeho požadavky na ni. Třetí kapitola líčí jeho vztah s další výraznou osobností, K. R. Popperem, se kterým, byť se setkali již v dospělém věku, navázali blízký vztah a vzájemně se ovlivňovali v mnohých názorech jejich učení. Analýza dvou hlavních děl Hayekova učení je obsahem následujících dvou kapitol, které jsou v celé práci nejpodstatnější. Práce má přispět k získání uceleného obrazu o Hayekově životě, rozsáhlém díle a významných životních počinech.

SUMMARY

This degree work focuses on F. A. Hayek's main ideas and opinions. His knowledge is timeless and his work is very important for society in these days. The first chapter is about important life milestones, personal life and his masterpieces. In the next chapter is described his stand to the term „society“ and requests to her. The third chapter is about relationship between Hayek and K. R. Popper. They met themselves in adult age and their relation was so close. They had been influenced themselves by their work and ideas. Next two chapters are the most important in the degree work their includes two main pieces of Hayek's work. My degree work should have to get integrated view about Hayek's live, work and milestones in his life.